

## Emnerapport haust 2013 (IU, 20.6.2014)

### Emnekode og navn: NOSP103 og NOSP103-L Nordisk: Språkhistorie og talemål

(«Faglærer» er skifta ut med «Emneansvarleg» i rapporten.)

#### Emneansvarlege si vurdering av gjennomføring

##### Praktisk gjennomføring:

NOSP103 og NOSP103-L er to emne med litt ulikt pensum og litt ulike målgrupper. Emna er sette saman av mange ulike smådelar. Det er til vanleg med mange ulike lærarar dels fordi ein skal utnytte kapasitet frå folk med deltidsplikter, og fordi stoffet krev blanda kompetanse.

Hausten 2013 var det med seks lærarar, av dei ein post-doc og tre timelærarar (talemål, færøysk og islandsk). Undervisninga gjekk over ca. 13 veker, med to undervisningsøktar kvar veke. Kvar økt med to timar førelesingar og to timar med øvingar. Lærarane gav oppgåver til øvingstimane, studentane arbeidde aleine eller i grupper første timen, førelesaren følgde opp i den andre timen med å gå gjennom løysingar frå studentane. Nytt pensum i språkhistorie (Agnete Nesse: Innføring i norsk språkhistorie, kap. 1–3). Pensumet for NOSP103-L med 10 stp. er litt mindre enn for NOSP103 med 15 stp. Forskjellen er innførande emne i fonetikk og fonologi (om lag som det same på førebuande prøver) og dessutan islandsk og færøysk. Det er 4 og 6 timars eksamen.

Det var seks dobbelttimar med nynorsk kurs, dels førelesingar og dels øvingar i plenum. Det var vekt på feiltypar frå studentsvar i tidlegare semester, og vi føresette at studentane hadde generell kunnskap om nynorsk. Oppgåvene blei gjevne veka før slik at studentane kunne førebu seg. Øvingane var mest omsetjing og utfylling av tomme felt i setningar. Studentane fekk tilbod om å levere inn oppgavesvar for retting i tillegg til den obligatoriske oppgåva. Ca. 10 studentar nytta seg av det. Semesteret opna med forkurs, ein dobbelttime i morfologi og syntaks og to dobbelttimar i fonetikk og fonologi. Dette var for å bøte på mangel av førebuande prøver og/eller NOSP102 (Moderne språk) hos rundt halvdel av studentane.

Ca. 40–50 av 101 (78 på NOSP103 +23 på NOSP103-L) oppmelde studentar pr. 4.10.2013 møtte til timane, og 25–35 i øvingstimane. 80 (63+17) leverte den obligatoriske oppgåva, og 59 (40+19) møtte til eksamen. 9 av dei braut eller strauk. *50 av dei 101 opphavleg oppmelde fekk eksamen i NOSP103 eller NOSP103-L.* Av dei 101 gjekk ca. 5–6 over til ZNORD (dvs. utanlandske gjestestudentar) før eksamen, slik at *justert tal kan vere 50 av ca. 95.*

Oppmeldingstal i FS (Felles studentsystem) er 81 (60+21), som vil seie etter fråfall etter obligatoriske oppgåver og misvisande i høve til oppmelding ved oppmeldingsfristen då det må ha vore rundt 101. Det siste, dvs. oppmelding til fristen, er sletta fra FS, slik at FS ikke har opplysningar om verkeleg fråfall.

--

Som det går fram nedanfor, er det ei **totelt undersøking** med to ulike spørjeskjema. Ei var om heile emnet, dvs. generell del, og ei om nynorskopplæring. Lenger nede vil dette vere delt på to ulike framstillingar. Dette er markert som «Generell del» og «Nynorskundersøkinga» for kvart hovudavsnitt der et er aktuelt nedanfor.

### **Strykprosent og frafall:**

NOSP103: 8 og 3 % (samla 10 %) av dei 40 som møtte til eksamen;

NOSP103-L: 16 og 11 % (samla 26 %) av dei 19 som møtte til eksamen

(78 + 23, i alt 101 var oppmelde tidleg i semesteret)

Det vil seie at 50 (6 studentar strauk og 3 braut), eller 53 %, av 95 (etter fråtekk av ZNORD-studentar) tidlegare oppmelde fekk eksamen. *47 % fekk ikkje eksamen.* Tal for stryk og fråfall i FS er altså sterkt misvisande.

**Karakterfordeling:** NOSP103: 2 A, 11 B, 10 C, 7 D, 6 E;

NOSP103-L: 1 A, 1 B, 7 C, 4 D, 1 E

Samla: 3 A, 12 B, 17 C, 11 D, 7 E, som vil seie 15 betre enn C og 18 dårlegare enn C blant dei som stod.

**Studieinformasjon:** Mi side, med bl.a. emneplan, kalender og fillager.

**Tilgang til relevant litteratur:** Bøker og eitt kompendium (norrøne tekstar) gjennom Studia. Norrøn grammatikk (Haugen) måtte studentane laste ned frå nettet og skrive ut. Noko lærestoff til færøysk og islansk henta dei òg frå nettet (dels pga. lite planleggingstid før semesterstart). Presentasjonar for dei fleste timane blei lagde ut på Mi side, dels før og dels etter timane.

### **Emneansvarlege si vurdering av rammevilkåra (litt utvida frå NOSP102 våren 2013)**

**Lokale og undervisningsutstyr:** I fleire rom er det generelt dårleg med tavleplass ved sidan av plass for pc-bilete. Det gjeld bl.a. aud. R på Sydneshaugen skole, som vi brukte mykje dette semesteret. Å ta lerret opp og med, slå av lyskastar osv., for å bruke tavla bak lerretet, er for tidkrevjande. Undervisning bør, slik eg ser det, kunne fungere som samtale bl.a. med bruk av tavle. Manglar ofte peikestokk. Må ta med tusj sjølv. Ikkje alltid godt med kritt der det er krittavler. Gardiner tetta ikkje alltid godt for sol på tavla/pc-bilete.

Det er klart forbettringspotensiale på fleire punkt når det gjeld undervisningsslokale. Ansvar for oppfølging er dels spreidd og truleg dels fråverande.

**Andre forhold:** Tre timar førebuing for kvar undervisningstime (jf. arbeidsrekneskap) er for lite i høve til kva ein treng for presentasjonar på Mi side og fengande stoff. For kort opphald mellom semestera gjev dårlege vilkår for planlegging og førebuing. Jf. mål om kvalitet på undervisning.

Mi side går svært treigt, dvs. for liten sørvar, og har vore slik i flere semester. Kalender på Mi side gir svært dårleg oversyn. Oversiktsbilete gir berre irrelevant info. Info for kvr time har mykje unyttig info, dvs. støy. Utlisting for heile semester har overflødig info i to av kolonnane, og blir dårleg lesbar på den måten. Dette er meldt til UA (SA) fleire gonger, for fleire semester sidan (Sist: 15.12.2010, sak 167836 hos bs.uib.no (SA), «Behov for å forbedre Kalender på Mi side»).

--

Nedanfor kjem kommentarar og vurderingar knytt til studentevalueringane. Først for den generelle delen av undersøkinga og dernest for nynorskdelen. Heilt til slutt kjem «Rammevilkår, framlegg til tiltak» felles for begge delane.

## OM DEN GENERELLE UNDERSØKINGA

### Emneansvarlege sin kommentar til student-evalueringan(e)

Undersøkinga blei delt på to skjema. Det var én del med mange ekstra spørsmål om kurset generelt, og ei ekstra undersøking om nynorslæring spesielt. I alt 48 spørsmål (21 og 27) fordelte mellom fleirvalssvar og opne svar. I alt 14 studentar svarte om det generelle og 10 om nynorsk. Nokre studentar svarte etter eksamen, som nemnt i ein kommentar nedanfor.

#### **Generell del: Metode – gjennomføring: (Her kjem oppsummering frå studentevalueringa.)**

I opne svar fortalde mange at dei var fornøgde med spesifiserte delar av undervisninga, litt ulikt, men i praksis storparten. Mykje positiv omtale av øvingsoppgåver og øvingstimane. Fleirvalssvar viste at 2 var misnøgde med undervisninga, og at 2 var misnøgde med vekta mellom ulike emne (tema) i undervisninga.

I opne svar kom det i hovudsak fram at *pensumet* var bra. Fleirvalssvar viste at ommfanget av pensum var «Passe» (11), men 3 svarte «For stort».

9 las *pensum før timane* og 5 gjorde det ikkje. I opne svar kom det fram at det var greit å ha lese for lettare å følgje med og kunne stille spørsmål om uklart stoff. Andre synst det var greiast å lese sjølv av ulike grunnar, bl.a. mangel på tid i høve til anna.

Alle svarte at dei hadde nytte av *presentasjonane*. I opne svar fortalde dei at dette var nyttig for oversyn, og særleg fram mot eksamen.

Halvparten svarte at dei hadde delteke på *øvingstimane*. På to ulike ope spørsmål svarte dei dels at det var bra med øvingar, og dels hadde dei ikkje hadde tid. Eit par svarte at dei jobba betre på eiga hand.

På ope spørsmål om *samanhengen mellom pensum, undervisning og eksamensoppgåver* kom det fram at det var god samanheng. Dels kom det fram frå dei som svarte etter eksamen, at det kunne vere for likt, bl.a. med øvingstimane.

-

Fleire studentkommentarar i undersøkinga for NOSP102 våren 2013 galdt *ubehag med spørsmål i timane*. Derfor gjekk vi vidare med dette i undersøkinga hausten 2013 (denne undersøkinga). Vi innleidde slik i spørjeskjemaet hausen 2013:

«Det hender lærerne stiller faglige spørsmål til dere i timene, ofte direkte til en av dere. Grunnen er å få overblikk over hvor godt kjent eller forståelig stoffet er, slik at vi (lærerne) ser hva vi bør forklare grundigere. Her kommer flere spørsmål om det.»

7 svarte at det var ubehagelig med spørsmål direkte til bestemte studentar, og 7 at det ikkje var det. 8 svarte at det er nyttig med spørremåten, medan 6 ikkje meinte det. Og meiningane om undervisning der ein ikkje stiller direkte spørsmål var slik: 13 av 14 svarte at det er nyttig at det blir stilt faglege spørsmål som kven som vil kan svare.

Blant moment for ubehag med direktespørsmål var: «mange ukjente mennesker», «flaut», «pinlig taushet», «føler seg uthengt», «høg terskel for å komme dei gongene ein ikkje er topp førebudd», «ikkje så veldig glad i å snakke høgt i store forsamlingar, men kunne godt rekke opp handa viss eg kan svaret», «ekskelt», «føler seg dum». Motsett la ein av dei til: «ekstra motivasjon».

(Omtale av nynorskdelen av undersøkinga kjem lenger nede.)

### **Generell del: Oppsummering av innspel: (Her kjem oppsummering frå studentevalueringa.)**

I opne svar på fleire av spørsmåla kom det fram at *øvingstimane* var nyttige. For øvingstimane foreslår éin student at ein lærar bør vere til stades heile tida, og ein annan at instituttet må understreke klart og tydeleg ved semesterstart at øvingstimane er til veldig god hjelp.

I opne svar fordelte innspela seg på ein eller to for kvart av desse ønskja: mindre pensum, større rom (hadde aud. R), kortare enn fire timar i strekk, meir grunnleggjande innføring i syntaks og fonologi (enn forkurset som dei fekk).

Sjå og svar om *spørsmål til studentane i timane* ovanfor, der det kom fram frå halvparten at det var uønskt.

**Ev. underveistiltak:** Ingen spesielle.

### **Generell del: Emneansvarlege si samla vurdering, inkl. forslag til forbetringstiltak:**

Først samla vuredering for **den generelle delen**.

Det er bruk for større *rom* enn aud. R på Sydneshaugen skole, som har rundt 81 plassar. Det verkar som rommet blir opplevd for trangt for 40–50 over lang tid. Aud. A og B i same bygg er større.

Éin student peikar på at *4 timar i strekk* er mykje. Vi har ikke grunnlag for å seie at det er eit utbreidd synspunkt, men reknar med at det kan bli litt i meste laget. Vi legg vekt på at det er lettare å få studentane med på øvingar dersom det skjer med ein gong der og då. Kollokvium, til andre tider enn like etter førelesingane, samla tidlegare langt frå så godt. Då har òg andre faktorar vore ulike, som eigne kollokvieleiarar og mindre grupper.

Synspunktet om meir førebuande undervisning for *dei som ikkje har førebuande prøver eller NOSP102*, er viktig. Undervisninga viser at mange treng meir av det. Det bør utvidast, anten med å redusere omfanget av anna undervisning eller setje opp ekstra timar. Ein må vurdere om totalpakka på den måten kan bli for stor, eller om ekstraundervisning først og fremst er lette. Truleg er ekstraundervisning best. Problemet oppstår fordi vi ikkje har ressursar til å halde NOSP102 (med bl.a. morfologi og syntaks) kvart semester, og at halvparten av studentane på NOSP103 derfor manglar grunnlaget. NOSP103-L (lektorstudentane) har grunnlaget både gjennom førebuande og NOSP102. Krav til obligatorisk førebuande prøve i språkvitskap (særleg fonetikk, fonologi, morfologi,

syntaks) eller tilsvarande for alle som skal ta NOSP103, ville vere ein stor fagleg fordel for studentane og for lettare å kunne behandle studentane meir heilskapleg i same undervisningsforløp.

Vi ser at det kan vere behov for *ein lærar til stades i begge øvingstimane*. Dels har vi gjort det slik nokre timar i andre semster enn dette. Det er òg eit ressurs spørsmål for instituttet. Stort sett fungerer timen aleine for dei fleste, og det er litt avhengig av korleis oppgåvene er utforma. Både ja og nei, dels avhengig av tema og oppgåvetypar. Vi kan elles vurdere å utvide øvingstilbodet f.eks. med ekstra kollokvietimar, leidde av masterstudentar, noko det ofte finst ressursar til.

Undersøkinga om *spørsmål retta direkte til studentar i timane* viste at dette var ubehagleg og uønskt for halvparten av dei som har svart. Det er klart at lærarane treng dialog med alle, og ikkje berre med dei som gjerne snakkar i timane. Dette trengst for å vite at vi treffer nivået og at undervisninga fungerer, altså evaluering der og då. Det er fint med synspunkt og svar frå dei som vil snakke, men for å vite om alle heng med, eller kva slag hjelp dei treng, må vi finne dialogmatar. Noko kan gjerast gjennom øvingstimar, bl.a. med at lærarane er med i den første av timane då studentane jobbar individuelt eller i gruper, kan få meir direkte kontakt. Det har vist seg å vere nyttig når det har vore prøvd, bl.a. av IU. Vi ser at mellomten fjerdepart og nesten halvparten av dei som møter til førelesingane, ikkje møter i øvingstimane, og vi går kan hende glipp av mange av dei vi treng mest å kome i kontakt med. Førebels er likevel denne delen av øvingstimane beste staden for dialog.

Det er uklart kvifor berre rundt halvparten av studentane *møter til undervisninga*, og det gjeld heilt frå semesterstart. Fråfallet før eksamen er òg stort. Fråfallet før eksamen er òg stort. Det var opphavleg 101, ev. 95 utanom gjestestudentane. 80 som leverte obligatorisk oppgåve i oktober. 59 møtte til eksamen, og 50 passerte. Ganske mange av desse som fall frå, når vi neppe gjennom noko anna medium. Det kan sjå ut til at rundt 20–30 registrerte studentar ikkje er verkelege studentar på emnet, dvs. 21 som ikkje leverte svar på den obligatoriske oppgåva og kan hende 10–20 som leverer noko, men elles deltek lite og gjer lite. Ein bør prøve å nå dei som fell frå med nokon form for spørjeundersøking for å finne ut om det er noko instituttet eller UiB kan gjere for å få dei gjennom dette emnet, og ev. andre emne. Ein bør òg få kartlagt om det er studentar som melder seg på eit nytt emne (f.eks. nordisk) medan dei brukar eit ekstra semster på å fullføre eller ta om att eit anna emne. Det siste bør kunne undersøkjast i FS.

*Pensumomfanget* for dei to emna er meir likt enn det 5 studiepoeng forskjell bør omfatte. Førebuandestoffet i fonetikk og fonologi har NOSP103-L-studentane (lektorstudentane) frå før, og det er dessutan føresetnad for å kunne følgje resten av undervisninga. Lektorstudentane må ev. friske det opp.

Vi hører ofte studentar på NOSP103 og NOSP103-L seie at pensumet er for stort. Denne undersøkinga så ikkje ut til å stadfeste det. Som vist ovanfor meinte få studentar (3 av 14) at pensumet var stort, og eit stort fleirtal at det var passe (11 av 14). Dette semesteret (H 13) sette vi inn Agnete Nesses nye språkhistoriebok for å lette dette. Vi gjorde òg opplegga for islandsk og færøysk enklare enn før. Kan hende det samla er noko av grunnen til svara ovanfor. Vi står framleis att med at NOSP103 spriker i mange retningar og på den måten blir krevjande. Emneansvarleg hausten 2013 ser det slik at NOSP103 og NOSP103-L bør strammast inn.

## OM NYNORSKUNDERSØKINGA

### **Nynorskundersøkinga: Metode – gjennomføring: (Her kjem oppsummering frå studentevalueringa.)**

10 hadde svart, som nemnt ovanfor. Det gjeld mest innspel og kjem under neste punkt nedanfor.

8 av 10 føler seg kvalifiserte til å skrive nynorsk i skolen eller i arbeidslivet.

6 av 10 føler seg kvalifiserte til å rette nynorsk for andre i skolen eller i arbeidslivet.

10 av 10 føler seg kvalifiserte til å skrive og rette bokmål.

1 av 10 reknar ikkje med å få bruk for nynorsk i arbeidslivet, og oppgir yrket «Norsklærer».

7 av 10 svarte at dei brukte av ordliste til den obligatoriske oppgåva, medan 3 svarte at dei ikkje gjorde det. Dei tre meinte dei kunne skriv nynorsk, morsmål osv.

## **Nynorskundersøkinga: Oppsummering av innspel om frå nynorskdelen av undersøkinga: (Her kjem oppsummering frå studentevalueringa.)**

*Pensum.* 6 ville ha pensum, 4 ikkje. Hausten 2013 var det ikkje pensum, men ei anbefalt øvingsbok i tillegg til undervisningsmaterialet.

*Tal på timar.* Det kan sjå ut til at fleirtalet meinte at dagens 6 dobbelttimar er passe, men nokre foreslo mindre og andre meir.

Kva som er spesielt *vanskeleg med nynorsk*, blei undersøkt med fleirvals spørsmål, og det mest aktuelle var: erstatningsord for bokmålsord, uttrykksmåtar og valfridom. Få (2) peika på samsvarsbøying.

*Innhald i timane* blei undersøkt med fleirvals spørsmål. I undervisninga ville halvparten ha vekt på vanlege feiltypar (6) og resten ha generell oversikt over nynorsk (4). Som svar på andre spørsmål (særleg om nynorskordliste til eksamen) får vi vite at dei meiner dei har hatt lite nynorskundervisning før, eller at det er lenge sidan.

*Undervisningsform.* Med to unntak meinte dei at lik fordeling av tid mellom førelesingar og øvingar er passe, slik som dette semesteret.

*Tilbakemelding på innleverte oppgåver.* 6 av 10 vil ha skriftleg frå læraren. Alternativ med retting for kvarandre, med eller utan svarframlegg frå læraren, var det 2 og 3 som kunne tenkje seg.

Obligatoriske oppgåver. Fleirtalet, dvs. 7, ønskte fleire enn ei obligatorisk oppgåve i alt for NOSP102 og NOSP103(-L). I dag er det to.

*Obligatorisk deltaking* på nynorsk kurs. 6 meinte nei, og 4 ja. 8 meinte at det kunne vere obligatorisk for dei med dårleg resultat frå ein førehandstest.

*Nynorskordliste til eksamen* blei bl.a. undersøkt med fleirvals spørsmål: 6 nei og 4 ja. Ja-svara (dvs. ordliste til eksamen) fekk vi utdjupa i opne svar: ikkje lært før, kan ikkje godt nok. Nei-svara: kan nynorsk, tek tid til eksamen, «juks», «Man skal tross alt vise at man mestrer språket.»

*Bokmålsordliste til eksamen:* 10 nei. Opne svar viste: Dei kan bokmål, og bruk av ordliste ville ta tid under eksamen.

3 av 10 studentar meiner det bør vere *bokmålskurs* på 100-nivået. De viser til at nokre kan ha behov, bl.a. fordi det har vore sidemål for dei. Ein skriv: «De som har problemer med å skrive bokmål bør bli frisør...».

*Generelt* om nynorsk og nynorsk kurs. Éin svarer at den «røde boken med nynorsk for lærerstudenter er veldig god» (dvs. tilrådd bok hausten 2013). Eit par studentar set pris på tilbakemeldingar på oppgavesvar. Éin foreslår at ein heller tek utgangspunkt i litterære tekstar enn å drive med tavleundervisning.

**Ev. underveistiltak:** Ingen spesielle.

## **Nynorskundersøkinga: Emneansvarlege si samla vurdering, inkl. forslag til forbetringstiltak:**

Her er ei samla vurdering for undersøkinga om **nynorskopplæring**.

Omfang på *timar, øvingar og obligatoriske oppgåver* ser ut til å vere greitt nok for studentane. Det er liten grunn til å endre det.

Det er eit knapt fleirtal av dei spurde ønskjer *pensum*. Dessutan ser vi at eit knapt mindretal ønskjer generelt oversyn over nynorsk. Sidan vi vurderer lære- og øvingsboka *Praktisk nynorsk for lærarstudentar* av Almenningen og Søyland, som ei godt brukbar bok både for oversyn og med øvingsstoff, vil vi prøve den meir aktiv i nynorskkurset innanfor NOSPI02 våren 2014, som del av undervisningsopplegget. Vi brukar ho òg som del av Fjernord (fjernundervisning) for NOSPI03-F våren 2014.

Fleirtalet vil gjerne ha skriftleg *tilbakemeldingar* frå lærarane, og vi oppfattar det slik at det òg gjeld for meir enn den obligatoriske oppgåva. Dette vil nok vere effektivt for studentane, men er eit ressurs spørsmål for instituttet. Frivillig innlevering til no har vist eit slikt behov for meir enn få studentar.

Vi ser at det er fleirtal for *obligatorisk nynorskkurs* for dei som gjer det dårleg i nynorsk. Det er ei ordning ein bør vurdere. Blant anna må ein tenkje gjennom korleis obligatorisk deltaking skal gjennomførast, med omsyn til fram møte, deltaking og levering.

*Nynorskordliste til eksamen* kan vurderast. Det vil vere ei dårleg løysing dersom det stel mykje tid frå det øvrige faglege på eksamen. Og vi må i så fall unngå at studentar reknar med at dei kan ta lett på nynorsk før eksamen, og så slå opp mykje under eksamen. Førbeles har vi ikkje klare løysingar på dette. Erfaringar frå andre studiestader kan vere nyttige.

Innspelet om *litterære tekst* som grunnlag er interessant. Bruk av fagtekstar på same måten har vore prøvd våren 2013, hausten 2013 og tidlegare, som del av opplegget. Det kan sjå ut som det skaper engasjement. Det kan vanskeleg kombinerast med omfattande generelle oversyn over nynorsk, slik nokre ønskjer. Det er òg noko begrensa kor lett det let seg kombinere med fokus på typiske problem, dersom det skal gjerast strukturert. Det er likevel mogleg å bruke eksemplar i tekst r som utgangspunkt for tematiske fokus. Kan hende det blir vanskeleg for studentane å finne fram i slike notat. I alle fall er det verd å prøve ut meir, og det blir prøvd med tekst våren 2014.

Tilhøva for *gjestetudentar* kom ikkje opp i undersøkinga. Sidan dei ikkje har bakgrunn med nynorskundervisning frå norsk skole, manglar dei oftast det generelle grunnlaget. For dei vil det vere best med oversyn over nynorsk, og ikkje eit kurs for vidarekommande som er det vi helst tenkjer på å halde.

## **FELLES FOR BEGGE UNDERSØKINGANE**

### **Rammevilkår, framlegg til tiltak (litt utvida frå NOSPI02 V 2013)**

*Undervisningsrom:* Tavle til å skrive på ved sidan avskjermBILETE, oppfølging av utstyr for skriving og peikestokk

*Førebuing og planlegging:* 3 timar for kvar undervisningstime er for lite sett i høve til ønskje og behov. For lite opphald mellom semstera. Det bør vere ein auke til 5–6 timar førebuing og 2–3 fleire veker mellom semstera. Jf. mål om kvalitet på undervisning.

*Mi side:* Teknisk for treig sørvar. Den bør utvidast.

*Mi side:* Kalender har for dårleg leseleg format. Det trengst brukarundersøkingar blant studentar og lærarar og dernest ny utforming.

*FS (Felles studentsystem):* Det vil vere rimelig at ein reknar fråfall ut frå verkelege oppmeldingstal.